

30 DE ANI DE LA ÎNSURECȚIA NAȚIONALĂ ARMATĂ ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944 *

PREMISELE ISTORICE ALE ÎNSURECȚIEI

TRAIAN UDREA

Cauzele, condițiile istorice, social-politice și militaro-diplomatice care au făcut istoricește necesară și au condus la pregătirea și înfăptuirea însurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944 în România sînt complexe, țin de evoluția și stadiul dezvoltării societății românești în primele decenii ale secolului XX, de obiectivele naționale și general progresiste în fața cărora s-a găsit România și poporul român, de modificările produse în situația internă și internațională a României în ajunul și în timpul primilor ani ai celui de al doilea război mondial etc.

Se poate afirma că însăși poziția intolerantă, mijloacele violente prin care clasele exploatatoare din România, regimul politic burghez în întregul său au căutat să reprime și să scoată în afara legii mișcarea muncitorească și socialistă revoluționară, lupta maselor exploatate și, îndeosebi, a proletariatului modern, încă de la primele lor afirmări și acțiuni pe scena politică a țării, au constituit premisa istorică fundamentală a folosirii de către forțele revoluționare în lupta pentru eliberarea socială și politică, pentru răsturnarea regimului social-politic burghez, a formelor luptei armate, a celei mai înalte forme a acestei lupte — însurecția.

În mai 1921, în plină desfășurare a congresului de constituire a Partidului Comunist, forțele represive ale regimului burghez reacționar intervin cu brutalitate, împiedică încheierea dezbaterilor congresului, întemnițează și aduc în fața justiției pe majoritatea congresiștilor. În fapt, chiar în anii 1921—1923 partidul politic marxist-leninist al clasei muncitoare din România a fost nevoit să acționeze semilegal, în semiclandestinitate, pentru ca în 1924 să fie scos cu totul în afara legii. Indiferent dacă la cîrma țării s-au perindat guverne liberale, averescane, național-țărănist, gogo-cuziste, guvernele dictaturii regale, iar în cele din urmă dictatura sîngeroasă legionaro-antonesciană și militaro-fascistă, toate aceste guvernări burgheze, indiferent de caracterul lor politic diferit, au avut ca trăsătură și orientare comună anticomunismul, iar ca mijloc de combatere a comunismului represiunea și — în anii dictaturii fasciste-antonesciene — teroarea.

Anticomunismul a determinat, de asemenea, constant, majoritatea covârșitoare a oamenilor politici burghezi români să refuze — chiar și cînd se

* Comunicări prezentate la simpozionul organizat la București de Societatea de științe istorice în colaborare cu Uniunea sindicatelor din învățămînt, știință și cultură, în 19.IV.1974.

aflau în opoziție — unirea lor într-un front democratic sau popular antifascist comun cu forțele revoluționare, în fruntea cărora se situau comuniștii.

Tradiția combaterii mișcării comuniste, cu mijloace extraordinare violente, refuzul de a colabora cu forțele progresiste și revoluționare ale țării, chiar și atunci când fascismul, mai întâi potențial iar apoi în fapt, a prejudiciat grav interesele naționale vitale, independența și suveranitatea națională ale poporului român, au determinat Partidul Comunist să aibă permanent în vedere necesitatea obiectivă pentru forțele revoluționare — concluzie oglindită frecvent în documentele de partid — de a nu putea participa la viața politică a țării și de a nu putea declanșa lupta pentru putere, pentru un nou regim politic democrat-popular, altfel decât pe calea luptei armate, a folosirii luptei insurecționale. Forțele motrice, compoziția social-politică, obiectivele particulare pe care urma să le îmbrace lupta insurecțională, se vor cristaliza și defini concret în anii din ajunul și mai ales de după instaurarea, în toamna anului 1940, a dominației fasciste în România.

Din punct de vedere al stadiului de dezvoltare social-economică, România se găsea în fața desăvârșirii sarcinilor revoluției burghezo-democratice. Dezvoltarea lentă, chinuitoare, insuficientă și unilaterală a economiei naționale, incapacitatea claselor dominante de a asigura o dezvoltare general progresistă rapidă a țării, au dus la necesitatea istorică a preluării de către proletariat, de către partidul comunist a sarcinii ducerii pînă la capăt a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice în România.

Atît înainte, cît mai ales în anii crizei generale economice, documentele Partidului Comunist făceau o legătură directă și considerau firesc că ieșirea din fenomenele de criză ale societății românești interbelice nu se putea face altfel decât pe calea revoluției.

În „Proclamația-program a Blocului muncitoresc-țărănesc pentru rezolvarea revoluționară a crizei actuale”, difuzată în primăvara anului 1931, cu ocazia campaniei electorale, se afirma: „Noi declarăm că criza nu poate fi rezolvată decât prin doborîrea burgheziei”.

În articolul „Guvern muncitoresc-țărănesc”, apărut într-un organ de presă al partidului („Noi vrem pămînt”), în februarie 1935, se arăta că „Partidul comunist luptă pentru stăpînirea muncitorilor și țăranilor din România. Acest stat va fi guvernat de guvernul muncitoresc-țărănesc”. Ideea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice de către forțele revoluționare, sub conducerea Partidului Comunist, ca un element component al luptei pentru instaurarea unui nou regim politic democrat-popular a figurat constant în documentele și în viziunea de ansamblu a Partidului în legătură cu obiectivele sale strategice și tactice, cu lupta pentru aliați și influență politică în rîndul maselor largi.

Într-un amplu material documentar programatic intitulat „Muncitorimea și masele țărănești în criza actuală a regimului burghezo-moșieresc”, elaborat la sfîrșitul anului 1939 (publicat în „Lupta de clasă” din decembrie 1939 și difuzat ulterior, în februarie 1940, ca „instrucțiuni ale C.C. al P.C.R. privind țărănimea”), se făcea aprecierea teoretică generală că „în fața proletariatului stă deci drept scop imediat desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și numai apoi, în desfășurarea acestui proces, transformarea ei în

revoluție socialistă. Desăvârșirea revoluției burghezo-democratice — numele nu trebuie să ne înșele — nu va fi opera burgheziei... Muncitorimea, sub conducerea partidului comunist, aflându-se în alianță și în fruntea maselor țărănești și a maselor exploatare ale naționalităților asuprite, iată forțele motrice ale desăvârșirii revoluției burghezo-democratice la noi”.

În ciuda unor directive și teze ale Internaționalei comuniste, care au determinat lansarea și susținerea, timp îndelungat, a unui șir de aprecieri eronate privind caracterul pretins multinațional al statului unitar român sau prezentarea politicii externe românești de menținere a integrității teritoriale a țării ca urmărind țeluri imperialiste, Partidul Comunist și-a înscris pe drapelul său de luptă și a militat pentru independență și suveranitatea reală a României. În acest sens, documentele de partid au supus în permanență unei analize critice ascuțite prezența capitalurilor străine și monopolurilor imperialiste într-o serie de ramuri-cheie ale economiei românești, au demascât cîrdășia dintre marile puteri imperialiste și principalele partide politice burgheze. Pe măsură ce pericolul fascist creștea și amenința pacea și granițele țării noastre, Partidul Comunist a acționat pentru făurirea unui front larg popular antifascist în România.

Vedem, așadar, că în ajunul celui de al doilea război mondial, Partidul Comunist ajunsese la concluzia, pe de o parte, a necesității luptei pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice în cadrul unei lupte generale pentru răsturnarea, pe cale revoluționară, a regimului burghez existent, pentru instaurarea unui nou regim politic, a puterii muncitorești-țărănești, pentru obținerea unei independențe și suveranități reale a țării, pentru salvagardarea păcii și independenței poporului român în condițiile creșterii pericolului fascist, pe de altă parte. Se întrevedea, deci, ca trăsături ale luptei revoluționare, caracterul acestuia: a) de *revoluție agrară antifeudală*, în ceea ce privea sarcina social-economică de bază a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice (vezi Lenin, „Două tactici...”, revoluția agrară — miezul revoluției democratice populare); b) de *luptă națională antimperialistă*, pentru eliberarea României de sub dependența sau influența cercurilor imperialiste, iar ca sarcină urgentă și imediată, legată strîns de creșterea agresivității statelor revizioniste fasciste și profasciste, lupta împotriva pericolului fascist (vezi în special documentele P.C.R. lansate în preajma crizei cehoslovace și în primăvara anului 1939); c) de *luptă pentru puterea democrat-populară*, ca singura modalitate certă de înfăptuire a unui întreg proces de transformări revoluționare social-politice, care după ce se vor fi realizat în cadrul sarcinilor desăvârșirii revoluției burghezo-democratice urmau să conducă la înfăptuirea unei noi societăți, la construirea socialismului în România.

Caracterul și obiectivele agrar-antifeudale, naționale, antifasciste și antiimperialiste ale luptei revoluționare a forțelor progresiste, în frunte cu P.C.R., cristalizate și îmbogățite în mod creator în perioada interbelică se vor adînci, vor evolua și se vor transforma în profunzime, vor căpăta valențe și trăsături noi în anii celui de al doilea război mondial și a dominației fascismului în România.

În condițiile izolării internaționale accentuate a României și a schimbării bruște a raportului de forțe pe teatrele de luptă, la sfîrșitul primăverii anu-

lui 1940, în favoarea statelor fasciste revanșiste, România devine obiectul dictatului fascist; prăbușirea granițelor sale coincide în timp cu ascensiunea la putere a fascismului, care în septembrie 1940 devine fapt împlinit. Aservind țara intereselor Axei, dictatura militaro-fascistă a împins România în agresiunea antisovietică.

În noile condiții istorice, sarcinile luptei antifasciste, scoaterea României din războiul hitlerist, redobândirea nordului Transilvaniei, înlăturarea regimului de dictatură fascistă, restabilirea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice devin obiective de interes național patriotic pentru a căror realizare erau interesate cercurile cele mai largi ale poporului român. S-a deschis perspectiva fauririi unui front unic național antifascist sau a unei largi coaliții de forțe antifasciste și antihitleriste.

Înrăutățirea progresivă și sub toate raporturile a stării materiale a maselor largi, ca urmare a participării României la războiul hitlerist, a aservirii și jefuirii economiei românești de către cercurile monopoliste hitleriste, pierderile de vieți omenești pe front, înfrîngerile de pe front, tratamentul inuman la care autoritățile horthyste supuneau populația românească din nordul Transilvaniei, măsurile represive și teroarea antipopulară, numeroasele procese, condamnări și internări, care loveau pe toți cei ce se manifestau activ împotriva fascismului au sfârșit prin a crea o stare de spirit antifascistă generală care, începînd din vara anului 1943, îmbracă tot mai vizibil semnele unei situații de nemulțumire generală, a dorinței eliberării cît mai grabnice a țării de sub dominația fascismului, atît pe plan intern cît și extern.

Începînd cu chemarea la unirea tuturor forțelor naționale pentru a rezista, cu arma în mînă, dictatului de la Viena, lansată imediat după anunțarea verdictului de la Viena, continuînd cu „Punctul nostru de vedere” (septembrie 1940), cu manifestul program „Pentru pace și independența poporului român” (15 ianuarie 1941), cu broșura „De la regimul legionar la dictatura militară” (difuzată în februarie 1941), Partidul Comunist s-a situat ferm, de la bun început, pe poziția condamnării dictaturii fasciste și înfeudării României la carul intereselor imperialismului german hitlerist, a chemat la luptă pentru răsturnarea regimului de dictatură antonesciană, pentru alungarea trupelor hitleriste din țară și ruperea angajamentelor pe care guvernul antonescian și le-a asumat la Berlin și Roma.

După împingerea României în războiul antisovietic, Partidul Comunist și-a înscris, alături de celelalte obiective ale luptei sale antifasciste, scoaterea României din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Într-un manifest difuzat la un an de la dictatul de la Viena se lansa, între altele, chemarea: „Întoarceți armele contra cîmpitorilor germani, alungați-i din țară. Întoarceți armele contra celor care v-au trimis în război”. Și în încheiere: „la luptă pentru pămînt, libertate și pace. Pentru un guvern ales de voi și dintre voi. Trăiască România liberă și independentă”.

Platforma-program de luptă antifascistă lansată de C.C. al P.C.R. la 6 septembrie 1941, rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, chemarea de constituire a unei „Uniuni Patriotice” a tuturor celor care doreau să lupte

pentru eliberarea țării de sub fascism, platforma în 10 puncte din iunie 1943 cît și alte documente programatice, manifeste și chemări ale P.C.R. au avut ca obiectiv central reunirea tuturor forțelor patriotice antifasciste și antihitleriste într-un front unic național pentru realizarea, cu un ceas mai devreme, a obiectivelor fundamentale antifasciste ce stăteau în fața poporului român.

Întreaga activitate desfășurată de P.C.R. pentru făurirea frontului patriotic antifascist, pentru coalizarea în jurul programului său de luptă antifascistă a principalelor partide, grupări și cercuri politice influente (inclusiv cercurile palatului, cadrele superioare ale conducerii din armată) a servit obiectivului strategic al luptei antifasciste: ralierea treptată a tuturor acestor forțe la punctul de vedere susținut de P.C.R. încă din 1941, acela al realizării obiectivelor antifasciste pe calea luptei armate. Acceptarea de către principalele partide politice burgheze, de către cercurile palatului, de către un însemnat grup de generali și ofițeri superiori, în iunie 1944, a planului insurecțional propus de P.C.R. a însemnat nu numai o victorie a punctului de vedere al acestui partid, în soluționarea unei probleme de ordin militar, ci o victorie a liniei generale politice a P.C.R., a punctului său de vedere că pentru eliberarea României de fascism elementul decisiv nu-l puteau constitui factorii externi (negocierile diplomatice duse în numele sau din însărcinarea unor persoane cu interese înguste de grup) ci factorii interni, că poporul român, în condițiile favorabile create de grelele înfrîngeri ale armatelor hitleriste pe frontul de luptă și, în primul rînd, pe frontul din răsărit, putea și trebuia să-și ia soarta în propriile mîini, să participe cu arma în mînă la propria sa eliberare de sub dominația fascistă internă și externă.

Făurirea Frontului Unic Muncitoresc în aprilie 1944, coloană vertebrală a coaliției de forțe ce vor acționa în direcția procesului de transformări revoluționare declanșate ca urmare a victoriei insurecției antifasciste, constituirea Blocului Național Democratic, colaborarea în scopuri insurecționale antifasciste, realizată cu cercurile palatului, crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, în vara anului 1943, reorganizat în iunie 1944 în Grup Patriotic Antihitlerist (și care va constitui nucleul viitorului Front Național Democratic din octombrie 1944) au reprezentat o victorie a luptei P.C.R. pentru aliați, într-un moment hotărîtor pentru destinele poporului român, au constituit temelia politică pe care s-a trecut la pregătirea și la înfăptuirea cu succes a insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944. Prin participarea la pregătirea și înfăptuirea ei a tuturor forțelor patriotice antifasciste și prin obiectivele sale interne și internaționale, insurecția avea un net caracter de război de eliberare națională antifascistă dar, în același timp, prin doborîrea dictaturii fasciste și a întregului eșafodaj al regimului și legislației fasciste se deschidea drumul dezvoltării democratice și progresiste a României postbelice. Participarea maselor largi — trupele române, formațiunile de luptă patriotice, voluntarii individuali — deci a poporului înarmat, la insurecție, deschidea larg calea participării în continuare a forțelor revoluționare la viața politică a țării. Insurecția națională antifascistă marca deci, totodată, și începutul revoluției populare în România care, în prima etapă, avea să ducă la instaurarea regimului democrat-popular și la desăvîrșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice în România.